

بررسی جامعه‌شناختی شادمانی زنان متأهل دانشجوی*

فاطمه جمیلی کهنه شهری** مهناز رنجبر***

چکیده

با مروری بر دیدگاه‌ها و گزارش‌های پژوهشی خارجی و داخلی درباره شادمانی و تأهل، به تناقضاتی برمی‌خوریم که بیانگر پیچیده بودن موضوع، سوگیری‌های قومیتی برخی فمینیست‌های لیبرال و رویکردهای پوزیتیویستی صرف در آزمون، و تحمیل نظریه‌های غیر بومی بر واقعیات اجتماعی است؛ ضمن آنکه اکثر مطالعات نیز به حوزه روان‌شناسی اختصاص دارد. به منظور بومی‌سازی یا به عبارتی دیگر، برای شناسایی مرزهای مفهومی و تعیین انطباق و تناسب مقوله‌ها با واقعیات اجتماعی جامعه ما که مستلزم طی کردن روند فرضیه‌یابی است، پژوهش حاضر در صدد بررسی عمیق‌تر پدیده شادمانی از دیدگاه خود پاسخگویان زن متأهل با رویکردی جامعه‌شناختی است. پارادایم یا مدل الگویی پژوهش حاضر پدیده شادمانی برگرفته از رویکرد روشی استراوس و کوربین تحت عنوان نظریه بازکاوی بوده است. بر این اساس، با استفاده از نمونه‌گیری نظری و تعیین حجم بر اساس اشباع نظری، دیدگاه ۲۲ زن متأهل دانشجوی از طریق مصاحبه عمیق و مصاحبه نیمه استاندارد نمونه تحلیل مقایسه‌ای شده است. یافته‌ها بیانگر آن است که تعمیم فرضیه جسی برنارد مبنی بر اینکه تأهل بیشتر از مجرد در زنان موجب ناشادمانی است، در نمونه مورد نظر به شدت مورد چالش قرار گرفته است. در روند فرضیه‌یابی در نمونه‌ها، متغیر مستقل دوگانگی نظر و عمل شوهر تأثیر منفی و قوی بر شادمانی زنان و تأثیر مستقیم بر شادمانی وانمودی آنان داشته است. همچنین رابطه ازدواج ترکیبی و متجانس با شادمانی زنان مثبت و رابطه منفی از آن ازدواج مدرن بوده است.

واژگان کلیدی

شادمانی، نظریه بازکاوی، تحلیل مقایسه‌ای تداومی، دوگانگی نظر و عمل، شادمانی وانمودی.

*- این مقاله با استفاده از رویکرد نظریه بازکاوی نگاشته شده است.

**- عضو هیئت علمی گروه علوم اجتماعی دانشگاه الزهراء(س)، fjfamily@alzahra.ac.ir

***- کارشناسی ارشد رشته جامعه‌شناسی محض دانشگاه الزهراء(س)، mahnazranjbar@gmail.com

۱- مقدمه و طرح مسئله

پیشینه و قدمت توجه به موضوع شادمانی را می‌توان به ازای تاریخ خلقت بشر دانست. چرا که آدمی همواره به دنبال این بوده که چگونه خود را از دردها و رنج‌ها رها سازد و از حال بد به حال خوب تغییر وضعیت دهد. بسیاری از دانشمندان، شادمانی را بزرگترین نعمت زندگی انسان دانسته‌اند (Diener & et al 1995: 3).

با توجه به اهمیت نهاد خانواده و تأثیر آن در نظام جامعه، شادمانی اعضای آن را می‌توان به عنوان یکی از معیارهای سلامت جامعه به شمار آورد. زمانی که روان‌شناسان به مطالعه نظام‌مند ازدواج در اواخر دهه ۱۹۶۰ و اوایل دهه ۱۹۷۰ روی آوردند، تلاش‌هایشان بر روی شناسایی رفتارهای متقابل مشاهده کردنی متمرکز گردید و به شادمانی زناشویی کمتر توجه کردند. به تازگی نتایج برخی تحقیقات حاکی از آن بوده است که رفتار زوج‌های شاد نسبت به زوج‌های غمگینی که تلاش می‌کنند رفتار منفی طرف مقابل را تلافی کنند کمتر پیش‌بینی‌پذیر (ساختاری) است (Fincham 2009:1). از این رو برای سیاست‌گذاری سلامت جامعه، بررسی جامعه‌شناختی شادمانی و آسیب‌شناسی آن به ویژه در زندگی زناشویی امری ضروری است. در این میان بیشتر جامعه‌شناسان به شناسایی روابط دموگرافیک شادمانی زناشویی^۱ با استفاده از پیمایش‌های بزرگ‌دامنه (سنت جامعه‌شناختی) پرداخته‌اند و این

1- Marital Happiness

علاقه را با آزمایش تفاوت‌های فردی با شادمانی زناشویی تکمیل کرده‌اند (همان). به عبارت دیگر، پژوهش‌های جامعه‌شناختی عمیق‌تر و کیفی کمتر انجام شده است.

با مرور نظریه‌ها و گزارش‌های تحقیقاتی خارجی و داخلی، به تناقضاتی در مورد تأهل و رابطه‌اش با شادمانی زنان متأهل برمی‌خوریم که بیانگر دیدگاه‌های بدبینانه و خوش‌بینانه نسبت به تأهل زنان است. در مورد دیدگاه‌های بدبینانه، می‌توان به نظریه کارکردگرایی دورکیم، نظریه ستیز انگلس و رویکردهای فمینیستی اشاره نمود (دورکیم ۱۳۷۸: ۲۱۳؛ انگلس ۱۳۷۵؛ ریتز ۱۳۸۵: ۴۸۷-۴۶۷). در مورد دیدگاه‌های خوش‌بینانه، می‌توان به نظریه پارسونز، سلیگمن، و ویت و گالاگر (پارسونز ۱۳۶۳: ۷۳۲؛ سفیری و ایمانیان ۱۳۸۸: ۱۱۷-۱۱۵) اشاره کرد. مشابه این تناقضات در گزارش‌های تحقیقاتی در خارج و داخل کشور نیز به چشم می‌خورد. یافته‌های پژوهش‌های کیرک پاتریک، هاگز، استایل و گوو، یافته‌های مطالعه دواس، استوتزر و فری، ویدیکن و ویلکاکس نیز مؤید این مطلب است (میشل ۱۳۵۴: ۱۹۳-۱۹۱؛ آدامز ۱۹۹۹؛ دواس ۲۰۰۲: 330; Stuzer 2004: 1; Vidican 2011: 2; Wilcox 2011). همچنین با مراجعه به برخی از گزارش‌های داخلی درباره شادمانی و رضامندی زنان متأهل، به یافته‌هایی مبتنی بر میزان بالای شادمانی و رضامندی برمی‌خوریم (برزگر مروستی ۱۳۸۶؛ علیزاده ۱۳۸۶: ۲۴؛ دانش ۱۳۸۹: ۵۶؛ و بختیار نصرآبادی ۱۳۸۸: ۹). در عین حال برخی از گزارش‌های داخلی نیز بیانگر بی‌تأثیر یا کم‌اهمیت

بودن متغیر تأهل در شادمانی و رضامندی زنان متأهل بوده است (محسنی و صالحی ۱۳۸۲: ۱۱۶؛ موسوی بفرولی ۱۳۸۷: ۱۹۶؛ کشاورز و همکاران ۱۳۸۷: ۴۵؛ و رحمانی ۱۳۸۷).

به منظور شفاف‌تر شدن ابهامات و زمینه‌سازی برای دریافت فرضیه با انطباق بیشتر با شرایط اجتماعی جامعه ما، ضرورت بررسی عمیق‌تر شادمانی زنان متأهل نمایان می‌شود. بدین منظور به شرح اجمالی دیدگاه‌ها و گزارش‌های بدینانه و خوشبینانه نسبت به تاهل زنان، تناقضات موجود در گزارش‌های پژوهشی و تحلیل مقایسه‌ای آن‌ها می‌پردازیم:

الف- دیدگاه‌های بدینانه نسبت به تأهل زنان

در این رابطه به نظریه دورکیم در میان نظریه‌پردازان کارکردگرا و دیدگاه‌های ستیز و برخی فمینیست‌ها برمی‌خوریم. دورکیم معتقد است زن کمتر از شوهر از زندگی خانوادگی نفع می‌برد. اجتماع زناشویی فی‌نفسه، برای زن محدودکننده‌تر است و گرایش او را به خودکشی تشدید می‌کند (دورکیم ۱۳۷۸: ۲۱۳). در میان نظریه‌پردازان ستیز نیز انگلس معتقد است «مرد در خانه، بورژوا و زن پرولتاریاست» (انگلس ۱۳۷۵: ۱۰۶). فمینیست‌های مارکسیست به تقسیم جنسی کار در ازدواج توجه ویژه داشته‌اند. از نگاه آنان ازدواج قراردادی است که در آن شوهر صاحب کار بدون مزد زن است و این امر به شیوه تولید خانگی و نحوه‌ای از استثمار مردسالارانه شکل می‌بخشد. فمینیست‌های رادیکال نیز عموماً منشأ همه نابرابری‌های جنسی را

پدرسالاری می‌دانند. به اعتقاد آنان، علت تداوم تقسیم کار جنسیتی در خانه به عنوان یکی از جلوه‌های فراگیر نابرابری‌های جنسیتی، استفاده‌ای است که مردان از این نوع تقسیم کار می‌کنند. به طور خاص، به اعتقاد جسی برنارد - که یکی از فمینیست‌های لیبرال آمریکایی است - دو نوع زناشویی در همه ازدواج‌های نهادی وجود دارد؛ یکی زناشویی مرد با اختیاراتی از قبیل اقتدار، استقلال و برخورداری از خدمات خانگی، عاطفی و جنسی همسرش، و دیگری زناشویی زن که طی آن از بی‌قدرتی و وابستگی، الزام به ارائه خدمات خانگی، عاطفی و جنسی و محرومیت تدریجی از موقعیتی که پیش از ازدواج به عنوان یک دختر جوان و مستقل داشت، رنج می‌برد. بنابراین او نتیجه می‌گیرد که زناشویی برای مردان، خوب و برای زنان بد است (ریتزر ۱۳۸۵: ۴۹۲-۴۶۰). ماگفورد و لالی در پژوهش خود، فرضیه جسی برنارد را در یک نمونه استرالیایی بررسی کرده‌اند (Mug ford 1981: 969). در گزارش برنارد زمانی که رابطه شادمانی با خوشبختی روان‌شناختی را اندازه‌گیری کرده بود، زنان متأهل نسبت به مردان متأهل نه تنها سطح پایین‌تری از خوشبختی روان‌شناختی را دارا بوده‌اند بلکه به صورت متناقضی ممکن بود خودشان را بسیار شاد هم توصیف کنند. از نظر برنارد این زنان به نسبت سنتی هستند، ولی در پژوهش ماگفورد و لالی، دلیل شادمانی وانمودی زنان متأهل، به ازدواج‌های نامتجانس آنان نسبت داده شده است (همان: ۹۷۰).

گرنسهایم نیز با انتقاد به نظریات کارکردگرایان بیان می‌دارد تمام کوشش زن خانه‌دار صرف دور نگه‌داشتن شوهر از مشکلات و ناراحتی‌های روزمره خانوادگی می‌شود و در عین حال سعی می‌کند مشکلات شغلی شوهرش را نیز بشناسد و خودش را با آن‌ها وفق دهد. گرنسهایم این سؤال را مطرح می‌کند که آیا واقعاً این نوع خانواده قسمتی از زندگی جمعی انسانی است یا پدیده‌ای جدید است که برای ارائه خدمات به مرد به وجود آمده است (اعزازی، ۱۳۸۷: ۱۵۱).

ب - دیدگاه‌های خوش‌بینانه نسبت به تأهل زنان

از نظر سلیگمن ازدواج رابطه مستحکمی با شادمانی دارد (سگیلمن ۱۳۸۹: ۷۸). البته ازدواج‌های ناشاد، سطح شادمانی را کاهش می‌دهند. در میان نظریه‌پردازان کارکردگرا پارسونز معتقد است در نظام باز جوامع صنعتی انتخاب شریک زندگی امری کاملاً شخصی است و در سیستم همسرگزینی آزاد، محرک انتخاب همسر عشق رومانیک است (پارسونز ۱۳۶۳: ۷۳۲). با انتخاب همسر به دلیل عاشق بودن در نظام خانوادگی این توقع در کار است که زن و شوهر تعهدی دارند تا عاشق یکدیگر باشند. ویت و گالاگر نیز استدلال کرده‌اند که امروزه ازدواج برای زنان سودمند است. زنان متأهلی که شادترند مشکلات روحی کمتری را گزارش می‌کنند و روابط جنسی رضایت‌بخش‌تری دارند. آن‌ها کمتر احتمال دارد قربانی آزار جنسی خانگی شوند و وضعیت اقتصادی بهتری نسبت به هم‌تایان مجرد و شرکای زندگی

بدون ازدواج دارند (سفیری به نقل از ویت و گالاگر، ۲۰۰۰، ۱۳۸۸: ۱۷-۱۱۵).

ج - تناقضات در گزارش‌های پژوهشی

مشابه تناقضات مذکور در گزارش‌های پژوهشی خارج و داخل کشور نیز به چشم می‌خورد؛ کیرک پاتریک به عنوان یکی از نظریه‌پردازان نظریه سازگاری زناشویی، عواملی را که هم قبل از ازدواج و هم در دوران زناشویی در موفقیت زناشویی مؤثرند معرفی می‌کند (میشل ۱۳۵۴: ۱۹۳-۱۹۱). همچنین طبق مطالعه هاگز، استایل و گوو رابطه بین ازدواج و خوشبختی به وسیله دو فرآیند انتخاب اجتماعی و علیت اجتماعی توضیح داده می‌شود. بر اساس چشم‌انداز انتخاب اجتماعی، افراد با سطح خوشبختی بالا نسبت به افراد با سطح خوشبختی پایین، بیشتر احتمال ازدواج کردن و متأهل ماندن را دارند. بر اساس چشم‌انداز علیت اجتماعی، رابطه تأهلی باعث افزایش سطح خوشبختی می‌شود (به نقل از آدامز ۱۹۹۹). یافته‌های مطالعه دواس نیز با مطالعات طولانی مدت فمینیست‌ها که اعتقاد دارند ازدواج مردان را شادتر و زنان را بدبخت‌تر می‌کند چالش دارد (دواس، ۲۰۰۰، به نقل از خبرگزاری آسوشیتدپرس، ۲۰۰۲: ۱). نتایج تحقیق استوتزر و فری نیز بیانگر این است که رضایت از زندگی افراد متأهل بیشتر از افراد مجرد است؛ چرا که ازدواج باعث افزایش اعتماد به نفس زوجین می‌شود و نیز افراد متأهل فرصت بهتری برای بهره‌مندی از روابط صمیمی حمایتی و بادوام دارند و کمتر از تنهایی رنج می‌برند (Stutzer & frey 2004: 330). ویدیکن سطح شادمانی افراد

متأهل را بالاتر دریافته است؛ حتی اگر ازدواجشان خیلی موفقیت‌آمیز نباشد و همسران شاد و خوش‌بین می‌توانند در سطح شادمانی شریک زندگی‌شان تأثیر مثبتی داشته باشند (Vidican 2011:1). ویلکاکس نیز در پژوهش خود درباره تساوی جنسیتی در محیط خانه و محیط کار بحث می‌کند. از نظر او حتی زنانی که موافق هنجارهای جنسیتی هستند گزارش داده‌اند زمانی که خودشان کار بیرون از خانه را انجام ندهند و شوهرانشان بخش زیادی از درآمد را به دست آورند ازدواج‌هایشان شادتر است. بنابراین اگر زندگی زنان بر تساوی‌گرایی استوار باشد، از ازدواجشان کمتر لذت می‌برند (Wilcox 2011: 2-3).

با مراجعه به برخی از گزارش‌های داخلی درباره شادمانی و رضامندی زنان متأهل، به یافته‌هایی مبتنی بر میزان بالای شادمانی و رضامندی برمی‌خوریم (برزگر مروستی ۱۳۸۶؛ علیزاده ۱۳۸۶:۲۴؛ دانش ۱۳۸۹:۵۶؛ بختیارنصرآبادی ۱۳۸۸:۹). در عین حال برخی از گزارش‌های داخلی نیز بیانگر بی‌تأثیر یا کم‌اهمیت بودن متغیر تأهل در شادمانی و رضامندی زنان متأهل بوده است (محسنی و صالحی ۱۳۸۲:۱۱۶؛ موسوی بفرولی، ۱۳۸۷:۱۹۶؛ کشاورز و همکاران ۱۳۸۷:۴۵؛ رحمانی ۱۳۸۷).

د - تحلیل مقایسه‌ای دیدگاه‌های نظری و یافته‌های پژوهشی

با مروری اجمالی بر گزارش‌ها و دیدگاه‌های نظری درمی‌یابیم که در برخی از آن‌ها تأثیر مدرنیته، تأهل و الگوی ازدواج سنتی به عنوان عوامل

شادمانی قلمداد شده است، در حالی که بالعکس در برخی دیگر همین عوامل در زمره عوامل تأثیرگذار در ناشادمانی اشاره شده‌اند. به طور خاص، برنارد در گزارش خود به شادمانی وانمودی زنان اشاره کرده است و ساختار ازدواج آنان را سنتی قلمداد می‌کند. او با تعمیم این یافته، نتیجه می‌گیرد که تأهل بیشتر از مجرد با ناشادمانی زنان رابطه معنادار دارد، در حالی که ماگفورد و لالی عامل شادمانی وانمودی را به ازدواج نامتجانس نسبت می‌دهند.

با توجه به نظریات و گزارش‌های متناقض در مورد شادمانی زنان متأهل، پژوهش حاضر بر آن است که با رویکردی جامعه‌شناختی و کیفی به بررسی عمیق‌تر وضعیت شادمانی زنان متأهل از دیدگاه خود آن‌ها پردازد و به منظور بومی‌سازی، تجربه‌های زیسته آنان را تحلیل مقایسه‌ای کند. بدین منظور چهار پرسش پژوهشی به شرح زیر ارائه می‌شود:

- ۱- زنان متأهل پدیده شادمانی و افزایش و کاهش آن را چگونه احساس و تعریف می‌کنند؟
- ۲- علل بی‌واسطه و میانجی در پدید آمدن شادمانی در تجربه‌های زیسته زنان متأهل به چه زمینه‌هایی نسبت داده می‌شود؟
- ۳- زنان متأهل برای رویارویی با رخداد‌های زندگی زناشویی، چگونه به کنترل و اداره شادمانی و افزایش و کاهش آن می‌پردازند؟
- ۴- به نظر زنان متأهل، کاهش و افزایش شادمانی در خانواده چه تبعاتی

دارد؟

به این ترتیب در پاسخ به پرسش‌های فوق، با پرهیز از تحمیل نظریه‌های غیر بومی که گاهی متناقض نیز بوده‌اند، هدف اصلی پژوهش حاضر دستیابی به فرضیه‌هایی است که از انطباق بیشتری با واقعیات جامعه داشته باشند. این مهم با بهره‌برداری از رویکرد روشی نظریه بازکاوی (نظریه مبنایی، نظریه زمینه‌ای) میسر است؛ چرا که هدف اصلی آن نیز فرضیه‌سازی است و در قالب یک پارادایم^۱ یا مدل الگویی برای دریافت محتوای پدیده، علل، راهبردها و پیامدهای آن به اجرا درمی‌آید (استراوس و کوربین ۱۳۸۷: ۲۳ و ۹۷ و ۹۸). همچنین به دلیل اهمیت پاسخ‌گویی به شرایط میانجی (ساختاری) کاهش و افزایش شادمانی، دریافت ابعاد جامعه‌شناختی این پدیده نیز ضروری است. یافته‌های این پژوهش مدخل و مقدمه‌ای است برای ارائه طرحی جامع پیرامون ابعاد مختلف شادمانی که با آزمون فرضیه‌ها و ربط منطقی آن‌ها، زمینه نظریه‌پردازی را فراهم می‌کند.

۲- روش‌شناسی تحقیق

به منظور شفاف‌تر شدن ابهامات و تناقضات موجود در نظریه‌ها و گزارش‌های پژوهشی، در پژوهش حاضر از رویکرد روشی نظریه بازکاوی (زمینه‌ای) بهره‌برداری شده است. ضمن مصاحبه با زنان متأهل، داده‌های کیفی مأخوذ از تجربه‌های زیسته آن‌ها تحلیل مقایسه‌ای می‌شود تا زمینه

1-Paradigm

فرضیه‌سازی با انطباق بیشتر بر واقعیات نمونه‌ها فراهم شود (Strauss & Corbin 1998: 312). لازم به ذکر است که بر اساس توضیحات جوپ، روند پژوهش حاضر با فرضیه شروع نمی‌شود؛ ممکن است ابتدا گمانه‌هایی زده شود، ولی بعد از گردآوری داده‌های اولیه، ارتباطات مشخص شده و فرضیه مشروط تشکیل می‌شود. صحت و سقم این فرضیه‌ها با مقایسه آن‌ها با داده‌های بعدی بررسی می‌شود (Jupp 2006: 333). مراحل و روند بهره‌برداری از رویکرد روشی نظریه بازکاوی تحت عنوان پارادایم یا مدل الگویی، بر حسب شرایط علی پدیده، زمینه، شرایط میانجی، راهبردهای کنش و کنش متقابل و پیامدها (پارادایم) طی می‌شود (استراوس و کوربین ۱۳۸۷: ۹۷ و ۹۸).

جامعه مورد مطالعه در پژوهش حاضر به دانشجویان متأهل دانشگاه الزهرا (س) اختصاص دارد. برای انتخاب نمونه، از روش نمونه‌گیری نظری^۱، نمونه‌گیری در دسترس^۲ و نمونه‌گیری گلوله برفی^۳ استفاده شده است. حجم نمونه متشکل از دانشجویان متأهل دانشگاه الزهرا (س) در مقاطع مختلف تحصیلی، بر حسب اشباع نظری در روند فرضیه‌یابی تعیین می‌شود. ابزارها و تکنیک‌های استفاده شده در این پژوهش، مصاحبه نیمه استاندارد، مصاحبه عمیق و بررسی اسنادی است. تحلیل داده‌ها به‌طور مداوم از طریق راهبرد

-
- 1- Theoretical Sampling
 - 2- Availability Sampling
 - 3- Snowball Sampling

(در این استراتژی معمولاً دوستان دوستان انتخاب می‌شوند و بدین ترتیب امکان جست‌وجوی اشخاص در محیط فراهم می‌شود) (فلیک ۱۳۸۸: ۱۳۰).

«مقایسه تداومی»^۱ انجام می‌شود. بنا به توصیه کوربین و استراس (Corbin & Strauss, 1990: 9) در تحقیق حاضر مقایسه‌های تداومی از طریق مقابله مداوم رویدادها با یکدیگر انجام می‌شود. در ضمن تعیین مشابهت‌ها و تفاوت‌ها در داده‌ها، تبیین از طریق تکنیک «یافتن عامل مشترک» به دست می‌آید (دواس ۱۳۸۶: ۲۲).

اعتبار یافته‌ها از طریق دریافت دقیق دیدگاه پاسخ‌گو درباره پرسش‌ها، تأمین می‌شود. آنچه که محقق دریافته است، دوباره برای پاسخ‌گو بازگو شده و تأیید پاسخ‌گو به منزله دیدگاه او قلمداد می‌شود. همچنین از آنجا که این پژوهش یک تحقیق کیفی است و به قصد تعمیم یافته‌ها صورت نمی‌گیرد، پایایی هم در مورد این تحقیق مطرح نمی‌شود.

۳- سیمای پاسخ‌گویان

سیمای پاسخ‌گویان در رابطه با زندگی زناشویی در جدول شماره ۱ آمده است.

1- Constant Comparison

جدول ۱- سیمای پاسخ‌گویان در رابطه با زندگی زناشویی

توضیحات		ویژگی
۱ تا ۱۲ سال	میانگین: ۵ سال	مدت زندگی مشترک
۰ تا ۲ فرزند	نما: ۰	تعداد فرزندان
۲۱ تا ۳۶ سال	میانگین: ۲۷ سال	سن زنان
۲۵ تا ۴۲ سال	میانگین: ۳۱ سال	سن همسران
۰ تا ۱۰ سال	نما: ۰-۲ سال	فاصله سنی زوجین
لیسانس و بالاتر	نما: کارشناسی ارشد (۵۹٪)	سطح تحصیلات زنان
دیپلم و بالاتر	نما: کارشناسی (۵۰٪)	سطح تحصیلات همسران
۰ تا ۶ مقطع	نما: ۲ مقطع	اختلاف تحصیلات زوجین

۴- روند فرضیه‌یابی

روند فرضیه‌یابی طی چهار مرحله کاربرد مدل الگویی نظریه بازکاوی در مصاحبه‌ها، پاسخ به پرسش‌های مدل الگویی نظریه بازکاوی، کدگذاری‌ها، ظهور مفاهیم و دریافت متغیرها و تولید فرضیه صورت گرفته است.

۴-۱- مرحله اول- کاربرد مدل الگویی نظریه بازکاوی در مصاحبه‌ها

در این مرحله، با توجه به مدل الگویی رویکرد روشی نظریه بازکاوی که مبتنی بر تعریف پدیده شادمانی، شرایط علی، زمینه، شرایط میانجی و راهبردها و پیامدهای آن است، پاسخ به پرسش‌های مذکور از دیدگاه خود پاسخ‌گو، با استفاده از مصاحبه نیمه استاندارد و مصاحبه عمیق با زنان متأهل دانشجوی که از طریق نمونه‌گیری نظری انتخاب شده‌اند، دریافت شده است.

حجم نمونه شامل ۲۲ نفر مصاحبه‌شونده است که از طریق اشباع نظری به دست آمده است.

۴-۲- مرحله دوم- پاسخ به پرسش‌های مدل الگویی نظریه بازکاوی

چنان‌که پیش از این آمد، پرسش‌های پژوهشی برگرفته از مدل الگویی رویکرد نظریه بازکاوی بوده است. در این مرحله، پاسخ به پرسش‌های مذکور بر اساس دیدگاه مصاحبه‌شوندگان تلخیص شده و زمینه‌ظهور مفاهیم را فراهم کرده است.

بر اساس احساس پاسخ‌گویان نسبت به زندگی زنشویی، دو گروه شادمانی و ناشادمانی در پاسخ به پرسش‌های پژوهشی تحلیل مقایسه‌ای شده‌اند. پاسخ به پرسش‌های مدل الگویی نظریه بازکاوی بر اساس داده‌های کیفی متن مصاحبه‌ها، و بر اساس بارز و برجسته بودن پاسخ‌ها در گروه‌های شادمانی و ناشادمانی، تفکیک و مقوله‌بندی شده است.

الف - پرسش اول: پدیده شادمانی از نظر زنان متأهل دانشجو چگونه تعریف می‌شود؟

برای پاسخ‌گویی به این سؤال، تعریف پدیده شادمانی و ناشادمانی از دیدگاه پاسخ‌گویان با تأکید بر احساس آن‌ها پرسیده شده است. احساساتی نظیر لذت بردن و خوشایندی، سرحال و دلخوش بودن، انگیزه کار داشتن، رضایت از زندگی و احساس آرامش، تحت عنوان «احساس شادمانی»

مقوله‌بندی شده است. احساساتی نظیر استرس، فشار، افکار منفی، دلشوره و نگرانی، تحت عنوان «احساس ناشادمانی» مقوله‌بندی شده است (جدول شماره ۲).

جدول ۲- تعریف پدیده شادمانی و پدیده ناشادمانی از نظر پاسخ‌گویان

تعریف پدیده شادمانی	تعریف پدیده ناشادمانی
احساس شادمانی	احساس ناشادمانی
احساس لذت بردن و خوشایندی سرحال و دلخوش بودن انگیزه کار داشتن رضایت از زندگی احساس آرامش	احساس استرس احساس فشار افکار منفی داشتن احساس دلشوره و نگرانی

ب - پرسش دوم: احساس شادمانی - ناشادمانی از نظر زنان متأهل دانشجوی به چه عواملی نسبت داده می‌شود؟

شرایط علی با حوادث و اتفاق‌هایی مرتبط است که به وقوع یا گسترش پدیده شادمانی می‌انجامد و در پاسخ به وقتی که... در حالی که... از آنجا که... چون... به سبب... و به علت... دریافت می‌شود. در پژوهش حاضر، شرایط علی گروه شادمانی تحت عنوان «احراز هویت شخصی»، و در گروه ناشادمانی تحت عنوان «سرکوب هویت شخصی» مقوله‌بندی شده است (جدول شماره ۳).

جدول ۳- شرایط علی شادمانی در گروه شادمانی و ناشادمانی

شرایط علی گروه ناشادمانی	شرایط علی گروه شادمانی
سرکوب هویت شخصی	احراز هویت شخصی
حاشیه‌ای بودن، بی‌حرمت شدن، انتظارات سرکوب شده، بی‌اعتماد شدن، خستگی و فشار جسمی، تنگنای مالی، سرگردانی در انجام مسئولیت‌ها، طرد شدگی	مورد توجه بودن، حمایت‌شدگی، دریافت هدیه، تقرب به خدا با انجام فرائض دینی، تفریح با لذت، ارضاء عاطفی، ارضاء جنسی، محترم بودن، رفع مشکلات با همدلی

ج - پرسش سوم: احساس شادمانی - ناشادمانی از نظر زنان متأهل دانشجوی در

چه زمینه‌هایی پدید می‌آید؟

زمینه به محل حوادث و وقایع مربوط به پدیده شادمانی دلالت دارد. در پژوهش حاضر، شرایط زمینه‌ای گروه شادمانی، تحت عنوان «تأمین نیازهای عاطفی - جنسی - اجتماعی از سوی شوهر در زمینه تعاملات زوجین و خانواده‌هایشان، تداخل امور تحصیلی و خانگی، تصمیم‌گیری‌ها، مواجهه با مشکلات و اوقات فراغت» مقوله‌بندی شده است. در مورد گروه ناشادمانی، شرایط زمینه‌ای تحت عناوین «دوگانگی نظر و عمل شوهر قبل و بعد از ازدواج و دوران زناشویی» و «احساس عدم امنیت روانی - جسمی - مالی زن در زمینه تقدم خانواده شوهر و تضادهای نقشی دانشجوی - همسر» مقوله‌بندی شده است (جدول شماره ۴).

جدول ۴- شرایط زمینه‌ای شادمانی در گروه شادمانی و ناشادمانی

شرایط زمینه‌ای گروه ناشادمانی		شرایط زمینه‌ای گروه شادمانی
احساس عدم امنیت روانی - جسمی - مالی زن در زمینه تقدم خانواده شوهر و تضادهای نقشی دانشجو - همسر	دوگانگی نظر و عمل شوهر قبل و بعد از ازدواج و دوران زناشویی	تأمین نیازهای عاطفی - جنسی - اجتماعی زن از سوی شوهر در زمینه تعاملات زوجین و خانواده‌هايشان، تداخل امور تحصیلی و خانگی، تصمیم‌گیری‌ها، مواجهه با مشکلات و اوقات فراغت
مشاجرات لفظی شوهر در اختلافات، بی‌حرمتی به زن نزد خانواده شوهر و در حاشیه بودن زن، ترجیح خانواده شوهر به زن در تعاملات، بی‌برنامه بودن زندگی تحصیلی و خانوادگی، فشار جسمی برای بار اضافی مسئولیت‌های تحصیلی و خانوادگی	بی‌صدافتی و پنهان‌کاری شوهر در دوره زناشویی، وعده و ادعاهای قبل از ازدواج و مغایرت آن‌ها در رفتار بعد از ازدواج	همدلی متقابل عاطفی با شوهر، همدلی متقابل با خانواده شوهر، لذت متقابل جنسی زوجین، درک مشکلات تداخل امور تحصیلی و خانوادگی از سوی شوهر، حمایت شوهر از زن در مقابل اقوام شوهر، احترام شوهر به خانواده زن، درد دل با دوستان یک‌رنگ و صمیمی قدیمی و دانشگاهی، انجام فرائض دینی و روی آوری به مذهب، لذت بردن از اوقات فراغت به همراه شوهر

د- پرسش چهارم: شرایط میانجی (ساختاری) دخیل در ایجاد احساس

شادمانی - ناشادمانی زنان متأهل دانشجو کدام‌اند؟

شرایط میانجی یا ساختاری در رابطه با سهولت بخشی یا محدودیت‌هایی است که از طریق وضعیت زمانی، مکانی، فرهنگی و پایگاه اقتصادی و اجتماعی به گونه‌ای غیرمستقیم در پدیده شادمانی تأثیر می‌گذارد. در پژوهش حاضر، ابتدا از داده‌های کیفی مصاحبه‌ها، مقوله «الگوی ازدواج سنتی - مدرن - ترکیبی»، مقوله «ساختار ازدواج متجانس - نامتجانس» و مقوله «دوران شادمانی تأهل - مجرد» دریافت شده است. سپس مقوله‌های مذکور بر

فصلنامه شورای فرهنگی اجتماعی زنان و خانواده

حسب حضور بارز و برجسته آن‌ها در گروه شادمانی و ناشادمانی دسته‌بندی شده است. در گروه شادمانی، الگوی ازدواج سنتی و ترکیبی (سنتی - مدرن)، ساختار ازدواج متجانس و شادمانی بیشتر دوران تأهل نسبت به مجرد حضور بارز داشته است. در گروه ناشادمانی، الگوی ازدواج مدرن و گاهی سنتی، ساختار ازدواج نامتجانس و شادمانی بیشتر دوران مجرد نسبت به تأهل حضور بارز داشته است (جداول شماره ۵ و ۶).

جدول ۵- شرایط میانجی یا ساختاری شادمانی - ناشادمانی بر حسب مقوله‌های الگوی ازدواج، ساختار ازدواج و دوران شادمانی

میانجی	شرایط		داده‌های کیفی در متن مصاحبه‌ها
	خرده مقوله	مقوله	
الگوی ازدواج	سنتی		خواستگاری با نظارت کامل خانواده‌ها، انجام امور خانگی بر عهده زن، تصمیم‌گیری‌های زندگی بر عهده مرد
	مدرن		دوستی قبل از ازدواج، استقلال زوجین در انتخاب همسر، انجام امور کار خانگی مشارکتی، تصمیم‌گیری‌های زندگی مشارکتی
	ترکیبی (سنتی - مدرن)		آشنایی و ازدواج با نظارت خانواده زوجین، استقلال نسبی زوجین در انتخاب همسر، انجام امور خانگی زن < و = مرد، تصمیم‌گیری‌های زندگی بر عهده مرد < و = زن
ساختار ازدواج	متجانس		همسانی: سنتی، قومیتی، مذهبی، محل زندگی خانواده، اعتقادی، پایگاه اقتصادی- اجتماعی خانواده‌ها
	نامتجانس		ناهمسانی: سنتی، قومیتی، مذهبی، محل زندگی خانواده، اعتقادی، پایگاه اقتصادی- اجتماعی خانواده‌ها
دوران شادمانی	تأهل < مجرد		شادمانی در دوران تأهل بیشتر از دوران مجرد
	تجرد < تأهل		شادمانی در دوران مجرد بیشتر از دوران تأهل
	تأهل = مجرد		شادمانی در دوران تأهل همانند دوران مجرد

جدول ۶- شرایط میانجی شادمانی در گروه شادمانی و ناشادمانی

شرایط میانجی در گروه ناشادمانی			شرایط میانجی در گروه شادمانی		
دوران شادمانی تجرد < تأهل	ساختار ازدواج نامتجانس	الگوی ازدواج مدرن	دوران شادمانی تأهل < مجرد	ساختار ازدواج متجانس	الگوی ازدواج ترکیبی و سنتی

فصلنامه شورای فرهنگی اجتماعی زنان و خانواده

هـ - پرسش پنجم: احساس شادمانی - ناشادمانی از نظر زنان متأهل دانشجو با چه راهبردهایی اداره می‌شود؟

راهبردهایی که پاسخ‌گویان برای کنترل و اداره شادمانی و افزایش آن و نیز برای رویارویی با تعارضات زندگی زناشویی به کار برده‌اند، در گروه شادمانی تحت عنوان «راهبرد برای دستیابی به موفقیت» مقوله‌بندی شده است و در گروه ناشادمانی تحت عنوان «راهبرد برای جلوگیری از شکست» مقوله‌بندی شده است (جدول شماره ۷).

جدول ۲- راهبردهای گروه شادمانی و ناشادمانی

راهبردهای گروه ناشادمانی	راهبردهای گروه شادمانی
راهبرد برای جلوگیری از شکست	راهبرد برای دستیابی به موفقیت
<p>۶. راهبردهای مذهبی: روی آوری به مذهب و اعتقادات دینی</p> <p>۷. راهبردهای درمانی: مراجعه به مشاور و روان‌پزشک، مصرف دارو</p> <p>۸. راهبردهای اخلاقانه: مقایسه خود و دیگران و دلخوش بودن به شرایط خود، بچه‌دار شدن برای جلب همسر، پیامک دلجویی به شوهر</p> <p>۹. راهبردهای انفعالی: کوتاه آمدن و لبخند اجباری، دلداری شدگی از سوی مادر شوهر</p> <p>۱۰. راهبردهای تلافی‌جویانه: عدم اجازه دخالت به دیگران، کاهش و گاهی قطع رابطه با افراد مشکل‌ساز، دادوبیداد و تخلیه روانی، قهر و سکوت، طلاق</p>	<p>۱. راهبردهای تعاملی زن و شوهر: گفت‌وگو، عذرخواهی و گذشت، عدم دخالت نظر دیگران و حل مشکلات خانوادگی به همراه شوهر</p> <p>۲. راهبردهای مذهبی: کاربرد دستورات دینی برای آرامش بیشتر و صبوری در برابر ناملایمات تا واکنش‌های تلافی‌جویانه، دلخوش بودن به پادشاه‌های اخروی برای انجام وظایف زناشویی</p> <p>۳. راهبردهای مدیریت تعارضات: عرض کردن جو، ترک محیط، قطع رابطه موقت با افراد مسئله‌ساز، فاصله گرفتن از شوهر و سکوت، قهر موقتی، کوتاه آمدن، انعطاف‌پذیری، دیدار افراد صمیمی، سرگرم شدن به کار دیگر، تماشای فیلم و مطالعه کتاب</p> <p>۴. راهبردهای افزایش شادمانی: ایجاد تنوع، شوخی کردن، آرایش کردن، ورزش، موسیقی، مسافرت، تفریح، گذران اوقات فراغت با شوهر، میهمانی و دیدار خانواده</p> <p>۵. راهبردهای مشورتی: مشورت با خواهر و دوستان صمیمی</p>

و - پرسش ششم: پیامدهای راهبردهای زنان متأهل دانشجو در مدیریت احساس

شادمانی - ناشادمانی کدام‌اند؟

پیامدها، نشانگر آثار و تبعات احساس شادمانی در خانواده است. در پژوهش حاضر پیامدهای احساس شادمانی در گروه شادمانی و ناشادمانی، تحت عنوان «هم‌افزایی» و «التیام بخشی» مقوله‌بندی شده است (جدول شماره ۸).

جدول ۸- پیامدهای شادمانی در گروه شادمانی و ناشادمانی

پیامدهای شادمانی در گروه ناشادمانی	پیامدهای شادمانی در گروه شادمانی
التیام بخشی	هم‌افزایی
کاهش: مصرف دارو، رفتار عصبی، مرافعه و دعوا با فرزند، شوهر و اقوام	افزایش: آرامش، تمرکز، اشتیاق به کار، انگیزه ساماندهی امور برای موفقیت اعضای خانواده، روابط با اقوام و دوستان

۴-۳- مرحله سوم - کدگذاری‌ها، ظهور مفاهیم و دریافت متغیرها

در پژوهش حاضر سه متغیر وابسته (شادمانی، شادمانی واقعی و شادمانی وانمودی) و شش گروه متغیر مستقل - الگوی ازدواج سنتی - مدرن - ترکیبی، ساختار ازدواج متجانس - نامتجانس، درجه شادمانی در دوره تأهل و مجرد (تأهل < مجرد، مجرد < تأهل، تأهل = مجرد، دوگانگی نظر و عمل شوهر، راهبردهای افزایش شادمانی (دستیابی به موفقیت - جلوگیری از شکست)، پیامدهای شادمانی (هم‌افزایی - التیام بخشی) - به دست آمده‌اند (جدول شماره ۹).

جدول ۹- متغیرهای وابسته و متغیرهای مستقل بر حسب تلخیص کدگذاری‌های باز و

کدگذاری‌های محوری

متغیر	کدگذاری باز	کدگذاری محور
متغیرهای وابسته	<ul style="list-style-type: none"> خوشحال و راضی بودن، لبخند زدن، خوشایندی، احساس آرامش، درحال و دلخوش بودن، و لذت بردن در اکثر اوقات در زندگی زناشویی. 	۱- شادمانی
	<ul style="list-style-type: none"> احساس دلشوره، نگرانی، استرس، فشار و دارا بودن افکار منفی و نارضایتی در اکثر اوقات در زندگی زناشویی. 	۲- ناشادمانی واقعی
	<ul style="list-style-type: none"> احساس ناشادی ولی وانمود کردن به شادمانی در اکثر اوقات در زندگی زناشویی. 	۳- شادمانی وانمودی
متغیرهای مستقل	<ul style="list-style-type: none"> تصمیم‌گیری‌های مبتنی بر مردسالاری - مشارکتی (امور مالی، تربیت فرزند، تعداد فرزند، ادامه تحصیل زن، اشتغال زن، اوقات فراغت) انجام امور خانگی توسط زن < مرد - مشارکتی نحوه ازدواج وابسته به دخالت خانواده‌ها - مستقل 	۱- الگوی ازدواج سنتی - مدرن - ترکیب
	<ul style="list-style-type: none"> همسانی - ناهمسانی: سن، محل زندگی، مذهب، پایگاه اقتصادی - اجتماعی (تحصیلات زوجین، تحصیلات، شغل و درآمد خانواده زوجین)، اعتقادات (دینی، سیاسی - اجتماعی) 	۲- ساختار ازدواج متجانس - نامتجانس
	<ul style="list-style-type: none"> مقایسه احساس شادی و رضامندی و آرامش در دوره تأهل و مجرد 	۳- درجه شادمانی در دوره تأهل و مجرد تأهل < مجرد، تأهل = مجرد
	<ul style="list-style-type: none"> عدم صداقت و پنهان‌کاری شوهر در زندگی زناشویی مغایرت رفتار شوهر در زندگی زناشویی با وعده‌ها و ادعاهای او قبل از ازدواج 	۴- دوگانگی نظر و عمل شوهر
	<ul style="list-style-type: none"> دست‌یابی به موفقیت (راهبردهای تعاملی زن و شوهر، راهبردهای مذهبی، راهبردهای مدیریت تعارضات، راهبردهای افزایش شادی، راهبردهای مشورتی) جولوگیری از شکست (راهبردهای مذهبی، راهبردهای درمانی، راهبردهای خلاقانه، راهبردهای انفعالی، راهبردهای تلافی‌جویانه) 	۵- راهبردهای افزایش شادمانی (دست‌یابی به موفقیت - جولوگیری از شکست)
	<ul style="list-style-type: none"> افزایش (آرامش، تمرکز، اشتیاق به کار، انگیزه ساماندهی امور برای موفقیت اعضای خانواده، و روابط با اقوام و دوستان) کاهش (مصرف دارو، رفتار عصبی، مراغه و دعوا با فرزند، شوهر و اقوام) 	۶- پیامد های شادمانی (هم‌افزایی - التیام بخشی)

۴-۴- مرحله چهارم- تولید فرضیه

در این بخش، رابطه بین متغیرهای مستقل و وابسته و فرضیه‌های به دست آمده ارائه شده است.

الف - رابطه متغیرهای مستقل و وابسته پژوهش

در این مرحله، با دریافت متغیرهای وابسته و مستقل مشاهده می‌شود که از میان شش دسته متغیرهای مستقل، دسته درجه شادمانی در دوره تأهل و مجرد و دسته افزایش شادمانی و دسته پیامدهای شادمانی، به رغم تفاوت‌های برجسته و بارزی که در گروه‌های شادمانی و ناشادمانی داشته‌اند، امکان فرضیه‌یابی در آنها نیست؛ چرا که همه آنها در گروه متغیرهای وابسته مخالف حضور دارند، در حالی که برای دستیابی به فرضیه باید حضور یکی معادل غیبت متغیر دیگر در همان گروه باشد. از این رو، فقط رابطه سه دسته از متغیرهای مستقل (الگوی ازدواج، ساختار ازدواج و دوگانگی نظر و عمل شوهر) با سه متغیر وابسته (شادمانی، ناشادمانی و شادمانی وانمودی) در میان زنان متأهل دانشجوی برای فرضیه‌یابی مد نظر قرار گرفته شده است (جدول شماره ۱۰).

جدول ۱۰- رابطه متغیرهای مستقل و متغیرهای وابسته در مورد پدیده شادمانی از دیدگاه زنان دانشجوی متأهل

دوگانگی نظر و عمل شوهر	ساختار ازدواج		الگوی ازدواج			متغیرهای مستقل و پاسخ گویان	متغیرهای وابسته و پاسخ گویان
	نامتجانس	متجانس	ترکیبی	مدرن	سنتی		
-	۲۱،۲۰،۱۷، ۱۳،۱۱،۸،۶، ۵،۴	۲۲، ۱۶، ۱۲، ۷، ۲، ۱	۱، ۴، ۵، ۶، ۷، ۱۳، ۲۱	-	۲، ۸، ۱۱، ۱۲، ۲۲، ۲۰، ۱۷، ۱۶	شادمانی ۱، ۲، ۴، ۵، ۶، ۷، ۸، ۱۱، ۱۲، ۱۳، ۱۶، ۱۷ ۲۰، ۲۱، ۲۲	
۹، ۱۵	۹، ۱۵	-	-	۹، ۱۵	-	ناشادمانی واقعی ۹، ۱۵	ناشادمانی
۱۰، ۱۴	۱۹، ۱۸، ۱۰، ۳	۱۴	-	-	۱۹، ۱۸، ۱۴، ۱۰، ۳	شادمانی وانمودی ۳، ۱۰، ۱۴، ۱۸، ۱۹	

۵- فرضیه‌های پژوهش

در این مرحله، روند تولید فرضیه با در نظر گرفتن حضور و غیاب متغیرها در رابطه با فرضیه مخالف (متغیر وابسته شادمانی - ناشادمانی) به شرح زیر انجام می‌شود:

۱ - ازدواج مدرن با شادمانی رابطه معکوس دارد.

ازدواج مدرن ← (-) شادمانی

۲ - ازدواج ترکیبی (سنتی - مدرن) با شادمانی رابطه مستقیم دارد.

ازدواج ترکیبی (+) شادمانی

۳ - ازدواج متجانس با شادمانی رابطه مستقیم دارد.

ازدواج متجانس ← (+) شادمانی

۴ - دوگانگی نظر و عمل شوهر با شادمانی رابطه معکوس دارد.

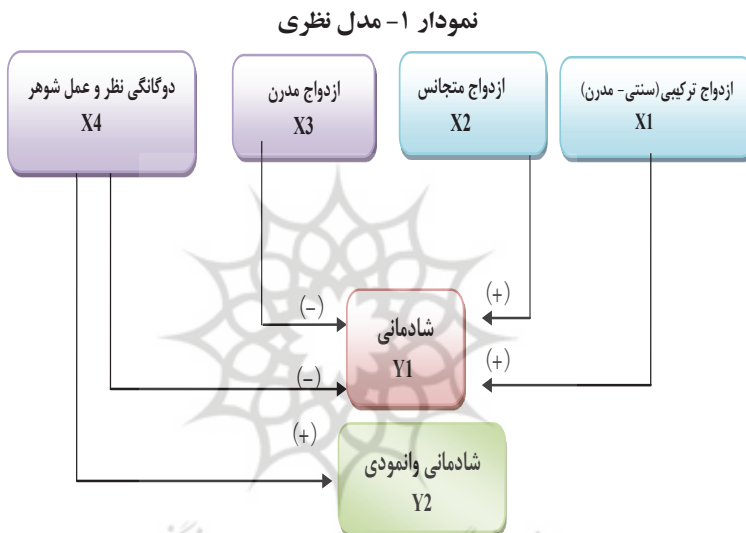
دوگانگی نظر و عمل شوهر ← (-) شادمانی

۵ - دوگانگی نظر و عمل شوهر با شادمانی و انمودی رابطه مستقیم دارد.

دوگانگی نظر و عمل شوهر ← (+) شادمانی و انمودی

۶- مدل نظری

در این مرحله، مدل نظری برای تبیین شادمانی و شادمانی وانمودی بر اساس فرضیه‌های تولید شده در پژوهش حاضر، در نمودار شماره ۱ ترسیم شده است:

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پایه جامع علوم انسانی

۷- نتیجه‌گیری و پیشنهادها

ضمن بررسی مقایسه‌ای گزارش‌های تحقیقاتی داخلی و خارجی و نیز دیدگاه‌های جامعه‌شناسان، تناقضاتی درباره علل شادمانی زنان متأهل مشاهده و دیدگاه‌های مثبت و منفی نسبت به ازدواج دریافت می‌شود. پژوهش حاضر، با اتخاذ رویکرد نظریه بازکاو و روند پژوهشی استقرایی - قیاسی به جای آزمون مفروضات غربی، بر انطباق یافته‌ها با واقعیت اجتماعی تأکید دارد و

با تحلیل مقایسه‌ای دیدگاه ۲۲ دانشجوی متأهل دانشجو و داده‌های پیشین دستاوردهای نظری و عملی زیر را داشته است:

۱- از نظر جسی برنارد، اظهار شادمانی زنان متأهل واقعی نیست و رضامندی آن‌ها از زندگی زناشویی مغایر با اظهارات‌شان است. او دلیل این شادمانی وانمودی را تفکر و زندگی سنتی زنان که وابستگی به ازدواج عامل آن است، قلمداد می‌کند. ماگفورد و لالی نیز ضمن تأیید یافته برنارد، عامل شادمانی وانمودی زنان متأهل را به ازدواج نامتجانس آن‌ها نسبت می‌دهند؛ در حالی که در پژوهش حاضر پاسخ‌گویان، دوگانگی نظر و عمل شوهر خود در قبل و بعد از ازدواج و نیز پنهان‌کاری شوهر در زندگی زناشویی را عامل شادمانی وانمودی قلمداد کرده‌اند. همچنین در نظر برنارد، تأهل برای زنان به دلیل ناشادمانی آن‌ها بد است در حالی که در پژوهش حاضر و در نمونه بررسی شده، هم ازدواج متجانس و هم ازدواج ترکیبی (سنتی - مدرن) موجب شادمانی زنان متأهل بوده و فقط ازدواج مدرن موجب ناشادمانی آنان بوده است (جدول شماره ۱).

جدول ۱۱- مقایسه عوامل شادمانی وانمودی، شادمانی و ناشادمانی زنان متأهل در گزارش‌های برنارد، ماگفورد و لالی و پژوهش حاضر

عوامل گزارش‌ها	شادمانی	شادمانی وانمودی	ناشادمانی
برنارد	تجرد < تأهل	تفکر و زندگی سنتی	تأهل < تجرد
ماگفورد و لالی	تجرد < تأهل	ازدواج نامتجانس	تأهل < تجرد
پژوهش حاضر	تأهل < تجرد ازدواج ترکیبی (سنتی - مدرن) و ازدواج متجانس	دوگانگی نظر و عمل شوهر	ازدواج مدرن

با مقایسه اجمالی گزارش‌های مذکور، به نظر می‌رسد که این یافته‌ها بیانگر روندی منطقی است. آنچه که در بروز ناشادمانی مؤثر است، شرایط ناسازگار با هنجارهای غالب جامعه است که می‌تواند مولد فشار و تعارضی نقش‌ها باشد و در قالب ناشادمانی ظاهر شود. برنارد در شرایط اجتماعی و هنجارهای مدرن، تفکر و زندگی سنتی را مولد شادمانی وانمودی قلمداد کرده است. این یافته به نظر منطقی می‌رسد. در پژوهش حاضر نیز به لحاظ شرایط اجتماعی گذار از سنت به مدرن، هنجارهای مدرن با آن شرایط ناسازگار است و علاوه بر آن با ارزش‌های دینی نیز در تقابل است؛ پس می‌توان پذیرفت که ازدواج مدرن در نمونه بررسی شده دچار ناشادمانی است. همچنین ازدواج‌های ترکیبی (سنتی - مدرن) نیز شاد است چرا که پتانسیل انعطاف‌پذیری با شرایط گذار را دارد. ازدواج متجانس نیز به

دلیل پذیرش ضمنی هنجارها از سوی زوجین مولد شادمانی است، ولی اشکال وارد به نظریه برنارد، تعمیم نابجای او در مورد تأهل و ناشادمانی است. سیاست‌گذاری اجتماعی مبتنی بر حذف تأهل نتیجه این تعمیم غیر علمی است. البته باید در نظر داشت که یافته‌های پژوهش حاضر در مرحله فرضیه‌سازی، یافته‌های برنارد را به چالش کشیده است و آزمون فرضیه‌ها در مطالعه‌ای دیگر برای مقایسه دقیق‌تر ضروری است.

از طرف دیگر، رویکرد فمینیستی مبتنی بر تعمیم تجربیات زن طبقه متوسط سفید پوست غربی را ویدون، نتلس، موهانتی و همکارانش نقد کرده‌اند. از نظر آنان، این رویکرد داعیه انتظام فرهنگ دیگران را دارد و با مقدمه از پیش داده شده به معرفی زنان جهان سوم می‌پردازند. زنانی که تفاوت‌ها را فروپاشیده، خاص‌گرایی تاریخی را انکار کرده، اعمال قدرت را چه مثبت و چه منفی رانده و قربانی جنسیتشان شده‌اند. منتقدین توصیه می‌کنند که به لحاظ روش شناختی، از کاربرد چشم‌اندازهای اروپایی زندگی خانوادگی برای جوامع دیگر پرهیز گردد (جمیلی کهنه شهری ۱۳۸۰: ۱۶۴ و ۱۶۵ به نقل از ویدون، ۱۹۹۷؛ نتلس، ۱۹۹۵؛ و موهانتی و همکاران، ۱۹۹۱).

۲- متغیر دوگانگی نظر و عمل شوهر هم به عنوان عامل تأثیرگذار در ناشادمانی واقعی و هم به عنوان عامل تأثیرگذار در شادمانی وانمودی، قوی‌ترین متغیر مستقل در پژوهش حاضر در کاهش شادمانی نمونه مطالعه شده است. این یافته بیانگر تفاوت چشمگیر ارزش‌های فرهنگی جامعه

مطالعه شده با غرب است و مبین اهمیت وفاداری شوهر برای زنان پاسخ‌گو بوده است.

۳- نقش مذهب در یافته‌های پژوهش حاضر نه تنها در لابه‌لای اندیشه زنان مطالعه شده رؤیت می‌شود، بلکه به عنوان ملجأ و مأمن برای رویارویی با مشکلات حاد زندگی نقش برجسته‌ای دارد. به این ترتیب، بررسی تکمیلی نقش مذهب در شادمانی زنان و اتخاذ رویکردی جامعه‌شناختی - تاریخی نمایان می‌شود.

۴- متغیر ازدواج ترکیبی (سنتی - مدرن) به عنوان متغیر مستقل و تبیین‌کننده شادمانی زنان متأهل دانشجوی، بیانگر واقعیت متمایز جامعه مطالعه شده و تفکرات نظری برآمده از جامعه غربی است. مشکل تعدد و تعارض نقشی همسر - دانشجوی زنان متأهل دانشجوی، که مشارکت نقشی زوجین در تصمیم‌گیری‌ها و انجام امور خانگی را به عنوان عامل شادمانی قلمداد می‌کند، با توجه به افزایش بارز زنان دانشجو نسبت به مردان دانشجوی، بیانگر ویژگی خاص زندگی دانشجویی در جامعه ماست که از نوع غربی آن متفاوت است.

۵- از آنجا که یافته‌های پژوهش حاضر در مرحله فرضیه‌سازی متوقف شده است؛ لذا تعمیم‌پذیری نیاز به آزمون فرضیه‌ها در گروه‌های مختلف سنی و اقشار مختلف زنان دارد، ضمن آنکه بررسی تفاوت‌های جنسیتی در قبل و بعد از ازدواج نیز پیشنهاد می‌شود.

۶- پیام اصلی پژوهش حاضر پرهیز جدی از قضاوت عجولانه برای تعمیم فرضیه‌های غیر بومی و نیز روی‌آوری به نظریه‌پردازی در مورد مسائل عمده زنان در شرایط اجتماعی جهانی شدن است. سیاست‌گذاری اجتماعی بر مبنای مفروضات غیر استاندارد پیامدهای اجتماعی جبران‌ناپذیری در پی خواهد داشت.

منابع

- ◀ استراس، آنسلم و جولیت کوربین ۱۳۸۷. اصول روش تحقیق کیفی (نظریه مبنایی رویه‌ها و شیوه‌ها). ترجمه بیوک محمدی، تهران پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی.
- ◀ اعزازی، شهلا ۱۳۸۷. جامعه‌شناسی خانواده با تأکید بر نقش، ساختار و کارکرد خانواده در دوران معاصر، تهران، روشنگران.
- ◀ انگلس، فریدریش ۱۳۷۵. منشأ خانواده، مالکیت خصوصی و دولت، ترجمه احمدزاده.
- ◀ برزگر مروستی، فرزانه. سنجش میزان احساس خوشبختی شهروندان تهرانی و عوامل مؤثر بر آن، (پایان‌نامه کارشناسی ارشد پژوهش علوم اجتماعی، به راهنمایی دکتر منصوره اعظم آزاده، دانشگاه الزهراء)، (۱۳۸۶).
- ◀ بختیار نصرآبادی، حسنعلی، سوسن بهرامی، محمود کیوان آرا و مهرداد کلانتری. «بررسی سطح شادی در کارکنان دانشکده‌های دانشگاه علوم پزشکی اصفهان در سال ۱۳۸۸»، سلامت کار ایران، دوره ۶، ش ۳، (پاییز ۱۳۸۸).
- ◀ پارسونز، تالکوت ۱۳۶۳. ساختار اجتماعی خانواده در مبانی و رشد جامعه‌شناسی، ترجمه حسن پویان، تهران، چاپخش.
- ◀ جمیلی کهنه شهری، فاطمه. «آسیب‌شناسی نظری و روشی مطالعات تقسیم کار خانگی: به سوی یک رویکرد روش‌شناختی»، فصلنامه علمی - پژوهشی علوم انسانی

بررسی جامعه‌شناختی شادمانی زنان متأهل دانشجوی

دانشگاه الزهراء(س)، سال ۱۱، ش ۳۷ و ۳۸، (۱۳۸۰).

◀ دانش، عصمت. «مقایسه سطح شادکامی و سلامت جسمی و روانی دانشجویان دختر و پسر متأهل و مجرد دانشگاه»، فصلنامه روان‌شناسی کاربردی، سال چهارم، شماره ۴، زمستان (۱۳۸۹).

◀ دواس، دی. ای ۱۳۸۶. پیمایش در تحقیقات اجتماعی، ترجمه هوشنگ ناییبی، تهران، نشر.

◀ دورکیم، امیل ۱۳۷۸. خودکشی، ترجمه نادر سالارزاده امیری، تهران، دانشگاه علامه طباطبایی.

◀ رحمانی، ریتا. بررسی تأثیر وضعیت اشتغال و رضایت شغلی بر کیفیت زندگی زنان شاغل (کارکنان ستاد وزارت جهاد کشاورزی)، (پایان‌نامه کارشناسی ارشد پژوهش اجتماعی، به راهنمایی دکتر فاطمه جواهری، دانشگاه تربیت معلم تهران)، (۱۳۸۷).

◀ سفیری، خدیجه و سارا ایمانیان ۱۳۸۸. جامعه‌شناسی جنسیت، تهران، جامعه‌شناسان.

◀ سلیگمن، مارتین ۱۳۸۹. روان‌شناسی مثبت‌گرا در خدمت خشنودی پایدار، ترجمه مصطفی تبریزی، رامین کریمی و علی نیلوفری، تهران، دانژه.

◀ ریترز، جورج ۱۳۷۴. نظریه جامعه‌شناسی در دوران معاصر، ترجمه محسن ثلاثی، تهران، علمی.

◀ علیزاده، محمدجواد. بررسی رضایت از زندگی و عوامل اجتماعی مؤثر بر آن، (پایان‌نامه کارشناسی ارشد پژوهش علوم اجتماعی، به راهنمایی دکتر فاطمه جواهری، دانشگاه تربیت معلم)، (۱۳۸۶).

◀ کشاورز، امیر، حسین مولوی و مهرداد کلانتری. «رابطه بین سرزندگی و ویژگی‌های جمعیت‌شناختی با شادکامی در مردم شهر اصفهان»، مطالعات روان‌شناختی دانشکده علوم تربیتی و روان‌شناسی دانشگاه الزهراء، دوره ۴، ش ۴، (زمستان ۱۳۸۷).

◀ محسنی، منوچهر و پرویز صالحی ۱۳۸۲. رضایت اجتماعی در ایران، تهران، آرون.

◀ میشل، آندر ۱۳۵۴. جامعه‌شناسی خانواده و ازدواج، ترجمه فرنگیس اردلان، دانشکده علوم اجتماعی و تعاون دانشگاه تهران.

◀ موسوی بفرولی، محسن. بررسی جامعه‌شناختی عوامل مؤثر بر شادمانی در سطوح خرد و کلان، (پایان‌نامه کارشناسی‌ارشد پژوهش اجتماعی، به راهنمایی دکتر مسعود چلبی)، دانشگاه شهید بهشتی، (۱۳۸۷).

➤ Arch bold, Peter. “World Happiness Rankings”,(2006). <http://society.com>.

➤ Adams, Mary, Margaret Chair , Michael Hughes, John N Edwards & George R Terrell. “ Marital Status and Happiness”, Thesis submitted to the Faculty of the Virginia Polytechnic Institute and State University in partial fulfillment of the requirements for the degree of Master of Science in Sociology (1999).

➤ Diener, E. Diener, M. & Diener, G. "Factors predicting the subjective well- being (Happiness and life satisfaction)". A printer report and new comers, (1995). <http://www.s.psych.uivc.edu/a-edienier/fag.html>.

➤ Fincham, Frank D. “Marital Happiness”. Florida State University, (2009).www.chs.fsu.edu.

➤ Jupp, Victor. 2006. *The Sage dictionary of social research methods*. London; Thousand Oaks, Calif.: Sage Publications.

➤ “Marriage not miserable for Women”. study counters belief that marriage harms bride’s well-being, From MSNBC.com Associated Press, (2002). www.strive4impact.com.

➤ Mug ford, Stephen & Jim Lally. “Sex, Reported Happiness. And the Well-Being of Married Individuals: A Test of Bernard’s Hypothesis in an Australian Sample “. *Journal of Marriage and Family*. Vol 43, No 4, (1981) . [Http://www.Jstor.Org](http://www.Jstor.Org).

➤ “ Marriage not miserable for Women”. study counters belief that mar-

riage harms bride's well-being, MSNBC.com Associated Press, (2002).
www.strive4impact.com.

➤ Strauss, Anselm C. Juliet M Corbin. "Basics of Qualitative Research: Second Edition: Techniques and procedures for Developing Grounded Theory". *Thousand Oaks: Sage Publications*, (1998).

➤ Stutzer, Alois. Burno S Frey. "Does marriage make people happy or do happy people get married?". *Journal of socio- economics* 35: (2004).
www. Elsevier.com

➤ Vidican, Sergiu. "The effects of marriage on happiness and depression". (2011). <http://www.metrolic.com>.

➤ Wilcox, W.Bradford. "Feminism and Marital Happiness". Department of Sociology, University of Virginia, (2011).

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی